

Ільчук В.В.,
м.н.с. відділу економіки
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ КАРТОПЛІ

Ilichuk V.V.,
junior research fellow of the department of economics
Agriculture Institute of Carpathian Region of NAAS

STRUCTURAL AND DYNAMIC TRENDS OF POTATO MARKET

Постановка проблеми. Картоплярство – це одна з найбільш складних галузей сільськогосподарського виробництва, що вимагає значних організаційних зусиль і дієвих економічних важелів у вирішенні проблем, які тут утворились. Для сучасного стану розвитку картоплярства характерним є низка особливостей. Відбулась кардинальна зміна структури виробництва на користь дрібних виробників, на особисті господарства населення припадає понад 90 % валового збору картоплі. Урожайність картоплі в Україні в 3-4 рази нижча, ніж у розвинутих країнах Європи, занедбано систему вітчизняного насінництва.

Розширення площ посіву в індивідуальному секторі зумовлює їх деконцентрацію, зростання витрат виробництва, порушення технології вирощування, руйнації системи заготівлі, що свідчать про низьку технологічну ефективність виробництва картоплі в Україні порівняно з провідними країнами Європи та світу.

Розвиток і удосконалення організаційно-економічних засад в картоплярстві вимагає об'єднати фінансові, наукові, виробничі, матеріальні ресурси для концентрації картоплярства в найбільш сприятливих природно-кліматичних, ґрунтових та соціально-економічних зонах і переводу його на інтенсивний шлях розвитку із застосуванням досягнень сучасної науки, нової техніки і технологій, а також економічних важелів регулювання ринкової економіки. Ці проблеми вимагають наукового аналізу і обґрунтування шляхів їх вирішення, що зумовило вибір і окреслює актуальність теми даної статі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аграрний ринок – це система інституцій, методів, механізмів і ресурсів задля координації та управління агропромисловим виробництвом країни на основі обмінних процесів з метою задоволення споживчих потреб її громадян.

Проблему структурно-динамічних тенденцій формування й функціонування аграрного ринку науковці розглядають під різними кутами зору. При цьому М.П. Канінський [4] більшу увагу приділяє підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, О.О. Школьній [11] - іноземному досвіду управління системою аграрних ринків, О. Шубравська [12; 13] - економічному розвитку агропродовольчої системи України.

Розв'язання економічних проблем розвитку діяльності підприємств-виробників, які працюють в галузі картоплярства, вивчення і удосконалення структурно-динамічних тенденцій ринку картоплі відображено в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених зокрема: П.Т. Саблука [8], О.Г. Шпикуляка [10], Ю.С. Коваленка [5], А.А. Бондарчука [2], Н.М. Буняк [1], Л.М. Климюка [3], Л.М. Мех [6], Ю.А. Цимбалюка [14], У. Коестера [15], М.Е. Портера [17], В. Дзвонковскі [16] та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є наукове узагальнення і прикладне опрацювання структурно-динамічного розвитку ринку картоплі та аналіз проблем, що стримують розвиток і обмежують конкурентоспроможність галузі картоплярства в економічній діяльності підприємств-виробників картоплі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок картоплі є сегментом аграрного ринку, який має власну структуру, інфраструктуру, економічний механізм саморегулювання та важелі державного регулювання галузі. В сучасних умовах він покликаний забезпечити населення країни якісною столовою картоплею та картоплепродуктами, створити передумови для виходу на зовнішні ринки.

Принципи формування і функціонування ринку картоплі на даному етапі повністю відображують загальні тенденції розвитку аграрного ринку в Україні. Так, характеризуючи ринок картоплі за кількісними та якісними критеріями, можна зробити висновок, що він є олігополістичним та поліцентричним і включає певну структуру господарюючих суб'єктів ринку.

Економічні відносини в системі «виробник-споживач» реалізуються між суб'єктами господарювання, що функціонують на ринкових засадах на цьому ринку. Структура цього цільового ринку представлена агентами ринку, що діють у сфері виробництва, обміну і споживання (рис. 1).

Рис. 1. Структура ринку картоплі та картоплепродуктів в Україні

Джерело: авторська розробка

Виробництвом картоплі займаються господарства населення, фермерські та приватні підприємства, сільськогосподарські і виробничі кооперативи, державні сільськогосподарські підприємства.

У сфері обміну, що охоплює функції заготівлі, логістики і зберігання, функціонують заготівельні організації, підприємці-посередники, транспортні підприємства, переробні підприємства.

Збут картоплі безпосередньо кінцевим споживачам (населення, підприємства громадського харчування, бюджетні установи) в основному проходить через місцеві і оптові ринки, аграрні біржі та агроторгові дома, а також через мережі супермаркетів і роздрібні магазини.

Розвиток ринку картоплі в даний час відбувається під впливом низки чинників, обумовлених проблемами організаційного й економічного характеру:

- деформована структура попиту в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення та високим рівнем самозабезпечення;

- торговельна діяльність монополізована посередниками, скоординовані дії яких дають можливість занижувати закупівельні ціни і підвищувати роздрібні, привласнюючи таким чином значну частку прибутку, потенційно створеного в процесі виробництва;

- нееквівалентність цінової ситуації у сфері обміну через організаційну деформацію структури цільового ринку для більшості господарств економічно не забезпечує навіть простого відтворення виробництва, оскільки ціни на продукцію високі для споживачів і дуже низькі для товаровиробників,

- недостатньо розвинута інфраструктура товарного ринку, де споживча кооперація повністю втратила монопольне становище.

Реформування аграрної сфери призвело до створення нових господарських форм, які сьогодні гарантують продовольчу безпеку країни та стабілізували стан аграрної економіки, зокрема селянських (фермерських) господарств. Динамічність процесу становлення фермерських господарств і формування фермерського укладу в картоплярстві характеризується не лише зростанням їхньої чисельності та обсягів виробництва, але й нарощенням ресурсного потенціалу, стабілізацією виробничих параметрів.

Аналіз даних структури реалізації картоплі, за напрямками у відсотках до загального обсягу реалізованої продукції, вказує на екстенсивний розвиток ринку картоплі в Україні та незначний об'єм продукції, яка використовується для промислової переробки. Якщо у 2000 році продаж продукції картоплярства на внутрішньому ринку складав 44,8 відсотка, то в 2013 році лише 6,7 %. Відповідно з 16,5 до 6,5 % зменшився продаж картоплі переробним підприємствам, хоча в останні роки має місце тенденція до зростання.

В цілому 86,2 % продукції картоплярства використано за іншими напрямками (витрати на корм худобі, насінний матеріал, втрати при зберіганні та інше).

Раніше основними каналами збуту були реалізація на ринку населенню через власні торгові точки, через мережу громадського харчування та переробним підприємствам. З 2013 року зросла роль інших каналів збуту картоплі. До них входять: безпосередньо підприємства торгівлі, підприємства та організації харчування, санаторії, дитячі садки, школи, лікарні, будинки відпочинку, закриті заклади, комерційні структури.

Виплата натурою пайовикам в рахунок орендної плати за землю і майнові паї та населенню в рахунок оплати праці зменшилась з 17,4 до 1,4 тис. тонн або на 80,4 %. В 2,8 рази зросла реалізація картоплі за іншими напрямками.

Незважаючи на значне підвищення затрат на вирощування картоплі, вона залишається рентабельною культурою, хоча рівень рентабельності не є стабільним за роками. Починаючи з 2000 року, галузь картоплярства є прибутковою. Найвищою рентабельність картоплі була в 2010 (62,1 %). В 2012 році склались умови, які призвели до збитковості галузі картоплярства і рівень рентабельності був від'ємним -21,5 %.

Збитковим виробництво картоплі в 2012 році було в більшості сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. В державних підприємствах рівень рентабельності складав (-18,4 %), недержавних (-21,6 %), господарських товариствах (-33,0 %), приватних підприємствах (-7,4 %). Лише в інших категоріях господарств при вирощуванні картоплі чистий прибуток переважав затрати на виробництво, завдяки чому виробництво було прибутковим і рівень рентабельності становив +26,8 %.

Причиною збитковості галузі картоплі в 2012 році, на нашу думку, було перенасичення ринку продукцією завдяки зростанню валового збору з 18,7 до 24,2 тис. тонн або на 29,4 % порівняно з 2010 роком, в зв'язку з чим ціни на картоплю були низькими.

На сьогодні вітчизняне картоплярство має чітко виражену тенденцію екстенсифікації розвитку. Переважна частка виробництва картоплі формується в основному за рахунок господарств населення, де в останні роки сконцентровано 97,8 відсотків площ насаджень та 96-97 % валового збору культури.

Вирощування картоплі на незначних за розмірами ділянках господарств населення здійснюється за рахунок непродуктивної ручної праці. Такого зосередження в цьому секторі господарювання не спостерігається з жодної іншої сільськогосподарської культури. Хоча, у господарствах громадян виробляється близько 89% овочевих культур, 24% – зернових, 23% – цукрових буряків, а для основної маси населення картопля є своєрідним гарантом продовольчої безпеки.

В останні роки існує тенденція до збільшення частки виробництва продукції картоплярства сільськогосподарськими підприємствами з 1,4 % у 2000 році до 3,0 % у 2013 році. Варто відзначити, що, починаючи з 2006 року, площа, що відводиться під вирощування картоплі в сільськогосподарських підприємствах зросла в 2,0 рази з 17 тис. га в 2005 році до 30,0-35,0 тис. га в 2011-2013 роках. Обсяги виробництва збільшились в 1,7 рази з 240 до 752-757 тис. т. Урожайність картоплі в сільськогосподарських підприємствах є вищою, ніж в середньому в країні на 30 % і за результатами 2011-2013 років становила 192,2-221,0 ц/га.

Аналіз виробництва картоплі фермерськими господарствами вказує на зростання валового збору картоплі, виробленої в 2013 році, порівняно з 2000 роком з 56,4 до 277,6 тис. т. або в 4,9 рази. Одночасно зросли і посівні площі під картоплею, які обробляли фермерські господарства з 4,4 до 12,3-14,7 тис. га або в 2,8-3,3 рази. Спостерігається стабільний приріст урожайності з 129 ц/га в 2000 році до 170,5-225,5 ц/га в 2012-2013 роках.

Проте питома частка фермерських господарств у загальному обсязі виробництва картоплі незначна і знаходиться на рівні 0,3-0,7 і лише в останні роки зросла до 1,1-1,2 відсотки.

Невисока питома частка виробництва картоплі цією категорією господарств пояснюється сукупністю об'єктивних і суб'єктивних факторів: слабким матеріально технічним забезпеченням, високою трудомісткістю виробництва, відсутністю традицій фермерства в країні тощо.

Виробляючи невелику долю всього обсягу валового збору картоплі та обробляючи майже таку ж частку загальних насаджень культури в Україні, селянські (фермерські) господарства ще не мають відчутного впливу на розвиток галузі картоплярства. Твердження окремих економістів про те, що фермери є вагомими конкурентами на товарному ринку картоплі, залишаються дискусійними, хоча є чимало позитивних прикладів їхньої роботи.

На нашу думку, в найближчі роки ситуація у цій категорії господарств не матиме суттєвих змін, адже перспективність розвитку картоплевирощуючих фермерських господарств у країні визначається державною політикою (ціновою, податковою, кредитною тощо) стосовно фермерства, яка повинна сприяти повноцінному розвитку даної форми господарювання з урахуванням слабкості їхньої матеріально-технічної бази. Тільки за умови вирішення цілої низки організаційно-економічних та фінансових проблем з допомогою держави можна очікувати подальшого розвитку ефективного фермерського укладу в галузі.

В даний час сільськогосподарські підприємства, незважаючи на значне згортання картоплярства, залишаються однією з головних категорій господарств галузі, оскільки їх технічний, технологічний та організаційний рівень, а також значний потенціал розвитку, зокрема в сфері насінництва та крупного товарного виробництва, створюють низку необхідних передумов для подальшого відродження і розвитку галузі картоплярства.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Ринок картоплі є сегментом аграрного ринку і представляє собою систему економічних відносин виробників картоплі всіх форм власності і господарювання та споживачів з приводу її купівлі-

продажу. Він має власну структуру, інфраструктуру, економічний механізм саморегулювання та важелі державного регулювання, які формують організаційно-економічний механізм функціонування галузі. В сучасних умовах основна його функція полягає у забезпеченні населення країни якісною столовою та насінневою картоплею, картоплепродуктами і створення передумов для виходу на зовнішні ринки.

2. Структура реалізації картоплі за напрямками у відсотках до загального обсягу реалізованої продукції вказує на екстенсивний розвиток ринку картоплі в Україні та незначний об'єм продукції, яка використовується для промислової переробки.

3. Динаміка обсягів виробництва по групах виробників показує, що виробництво картоплі в Україні на 97,0% зосереджене в господарствах населення, але в останні роки зросла частка виробництва продукції картоплярства сільськогосподарськими підприємствами. Загальні площі під виробництвом картоплі в сільськогосподарських підприємствах зросли в 2,0 рази, загальні обсяги в 1,7 рази. Урожайність на 30% вище, ніж середня по Україні і складає 192,2-221,0 ц/га.

Незважаючи на незначну питому частку (1,1-1,2%) фермерських господарств в загальному обсязі виробництва картоплі, валовий збір картоплі зріс в 4,9 рази, посівні площі в 2,8-3,3 рази, урожайність з 129,0 до 225,5 ц/га.

4. Резерви приросту обсягів виробництва картоплі в межах сучасної структури її виробництва можна вважати вичерпаними. Лише масштабне відновлення картоплярства у сільськогосподарських підприємствах здатне забезпечити функціонування галузі на сучасній техніко-технологічній основі.

Література

1. Буняк Н.М. Економічний механізм формування ринку картоплі: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеню канд. економічних наук: спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Н.М. Буняк // Київ, 2002. – 21 с.
2. Бондарчук А.А. Перспективи розвитку картоплярства в Україні / А.А. Бондарчук // Вісник аграрної науки, Рослинництво, Кормовиробництво. 2009. – С. 20-23.
3. Климяк Л.М. Формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку: регіональний аспект: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеню канд. економічних наук: спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Л.М. Климяк. – Житомир., 2003. – 21 с.
4. Канінський М.П. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на основі маркетингу / М.П. Канінський // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 141-144.
5. Коваленко Ю.С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні / Ю.С. Коваленко // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 19-29.
6. Мех Л.М. Економічний аналіз формування і функціонування ринку картоплі: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук: спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Л. М. Мех. – Харків, 2004. – 19 с.
7. Офіційний сайт Держслужби статистики України: Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstst.gov.ua.
8. Саблук П.Т. Основи організації сільськогосподарського ринку / П.Т. Саблук, Д.Я. Карич, Ю.С. Коваленко. – К. : УАЕ УААН, 2002. – 190 с.
9. Сільське господарство України. Статистичний збірник / Сільське господарство в регіонах – рослинництво // Державна служба статистики України. К. : 2005-2013 рр. – С. 259-330.
10. Шпикуляк О.Г. Інституціональні аспекти регулювання аграрного ринку / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 114-121.
11. Школьнік О.О. Трансформація механізмів управління системою аграрних ринків у Великобританії / О.О. Школьнік // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 143-148.
12. Шубравська О. Ринок органічної продукції та перспективи його розвитку в Україні / О. Шубравська // Економіка АПК. – 2008. – № 1. – С. 53-62.
13. Шубравська О. Регіональний аспект сталого економічного розвитку агропродовольчої системи України / О. Шубравська // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 68-76.
14. Цимбалюк Ю.А. Становлення ринку картоплі на регіональному рівні: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеню канд. економічних наук: спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Ю.А. Цимбалюк. – Харків, 2006. – 23 с.
15. Кьостер Ульріх. Основи аналізу аграрного ринку; наук. ред. пер. О. Нів'євський / Ульріх Кьостер. – К. : Вид-во АДЕФ-Україна, 2012. – 486 с.
16. W. Dzwonkowski. Rynek ziemniakow Europy / W.Dzwonkowski, J. Chotkowski // RYNEK ZIEMNIAKA: stan i perspektywy. – LISTOPAD 2008. – NR. 34. – S. 5.
17. Porter M.E. The Fire Competitive Forces Than shape strategy / M.E. Porter // Harvard Business Review, Januar 2008. – P. 79-93.

References

1. Buniak, N.M. (2002), "Economic mechanism for forming potatoes market", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.02, Kyiv, Ukraine, 21 p.
2. Bondarchuk, A.A. (2009), "Prospects of development of potato growing in Ukraine", *Visnyk ahrarnoi nauky, Roslynnytstvo, Kormovyrobnytstvo*, pp. 20-23.
3. Klymyuk, L.M. (2003), "The forming and functioning of the agricultural market infrastructure: a regional aspect", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.00.02, Zhytomyr, Ukraine, 21 p.

4. Kaninskyi, M.P. (2009), "Improving the competitiveness of agricultural products on the basis of marketing", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 141-144.
5. Kovalenko, Y.S. (2004), "Scientific principles and main tendencies of forming of the agrarian market in Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 19-29.
6. Mekh, L.M. (2004), "Economic analysis of formation and functioning the potatoes market", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.07.02, Kharkiv, Ukraine, 19 p.
7. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://ukrstat.gov.ua/>.
8. Sabluk, P.T., Karych, D.Yu. and Kovalenko, Yu.S. (2002), "Fundamentals of Agricultural Market", UAE UAAN, p. 190.
9. State Statistics Service of Ukraine, *Silske hospodarstvo Ukrainy*, available at: <http://ukrstat.gov.ua/>.
10. Shpykuliak, O.H. (2008), "Institutional aspects of regulation of the agricultural market", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 114-121.
11. Shkolnyi, O.O. (2009), "The transformation of managing mechanisms for the system of agricultural markets in the United Kingdom", *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 143-148.
12. Shubravska, O. (2008), "The market for organic products and the prospects for its development in Ukraine", *Ekonomika of Ukrainy*, no. 1, p. 53-62.
13. Shubravska, O. (2008), "Regional aspect of sustainable economic development of agrifood system of Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 68-76.
14. Tymbaliuk, Yu.A. (2006), "Becoming potato market at regional level", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.07.02, Kharkiv, Ukraine, 23 p.
15. Koster, U. (2012), "Bases agricultural market analysis", *ADEF-Ukraina*, Kyiv, Ukraine, 486 p.
16. Dzwonkowski, W. and Chotkowski, J. (2008), *Rynek ziemniakow Europy* [The European market potatoes], RYNEK ZIEMNIAKA: stan i perspektywy, LISTOPAD 2008, no. 34, p. 5.
17. Porter M.E. (2008), "The Five Competitive Forces That shape strategy", *Harvard Business Review*, Januar 2008, pp. 79-93.

УДК 65.012.123 : 061.43+658.845

Кирилко Н.М.,
асистент кафедри менеджменту,
аспірант*

Київський національний університет технологій та дизайну

УПРАВЛІННЯ ПРИЙНЯТТЯМ РІШЕННЯ ЩОДО УЧАСТІ У ВИСТАВКОВИХ ЗАХОДАХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА БАЗІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «DECISION TREE»

Kyrylko N.M.,
assistant of management department,
graduate student

Kyiv National University of Technologies and Design

MANAGING THE DECISION TO PARTICIPATE IN EXHIBITIONS OF LIGHT INDUSTRY ON THE BASED OF THE METHOD «DECISION TREE»

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку національної економіки для підприємств легкої промисловості надзвичайно актуальним є розширення існуючих національних ринків збуту та вихід на нові міжнародні ринки. Велика кількість підприємств знаходиться в стані беззбитковості, або навіть має збитковість.

З одного боку, перенасиченість ринку товарами країн зі сходу, ситуація в АТО також гальмує розвиток вітчизняних підприємств, з іншого боку - виникає потреба в пошуку можливостей ринку збуту, розширення виробничих потужностей та активізації потенційних споживачів. В даному напрямку ефективним інструментом інтегрованих маркетингових комунікацій є виставкові заходи, що проводяться на міжнародному, державному, регіональному та інших рівнях. Однак, для ефективної участі у конкретному заході підприємствам необхідно визначитись з вибором і використовувати всі його можливості, зосереджуватись на унікальності виставкового потенціалу та чітко зорієнтуватись з цілями участі. Проблема подальшої життєдіяльності підприємств легкої промисловості може бути

* Науковий керівник: Гуріна Н.Д. – к.т.н., доцент